DOI: https://doi.org/10.37547/supsci-jgnr-05-02-12 Pages: 81-92

Journal of Geography and Natural Resources

JOURNAL OF GEOGRAPHY AND NATURAL RESOURCES

journal homepage:
https://topjournals.uz/index.php/jgnr

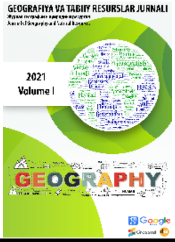

POLITICAL EVENTS IN THE 16TH‑19TH CENTURIES AND THEIR IMPACT ON THE ETHNIC COMPOSITION OF THE POPULATION OF ZOMIN DISTRICT

Ezoza Turaeva
Teacher
Jizzakh State Pedagogical University
Jizzakh, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Zomin District, ethnic composition, 16th–19th centuries.

Received: 02.12.25
Accepted: 04.12.25
Published: 06.12.25

Abstract: This article provides analytical information, based on sources and scholarly literature, on the impact of political events that occurred in the 16th–19th centuries on the ethnic composition of the population of Zomin District.

XVI-XIX ASRLARDAGI SIYOSIY VOQEALAR VA UNING ZOMIN TUMANI AHOLISINING ETNIK TARKIBIGA TA’SI

E’zoza To‘rayeva
O‘qituvchi
Jizzax davlat pedagogika universiteti
Jizzax, O‘zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so‘zlar: Zomin tumani, etnik tarkib, XVI-XIX asrlar.

Annatotsiya: Ushbu maqolada XVI-XIX asrlarda sodir bo‘lgan siyosiy voqealarning Zomin tumani aholisining etnik tarkibiga ta’siri haqida atroflicha manba va adabiyotlar asosida tahliliy ma’lumotlar berilgan.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ СОБЫТИЯ XVI–XIX ВЕКОВ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ЭТНИЧЕСКИЙ СОСТАВ НАСЕЛЕНИЯ ЗОМИНСКОГО РАЙОНА

Эъзоза Тураева
Преподаватель
Джизакский государственный педагогический университет
Джизак, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Зоминский район, этнический состав, XVI–XIX века.

Аннотация: В данной статье на основе источников и научной литературы приводятся аналитические сведения о влиянии политических событий, происходивших в XVI–XIX веках, на этнический состав населения Зоминского района.

O’zbekistan tarixining kelib chiqishi va shakllanishi masalasi turli ixtisoslikdagi (tarixchilar, etnograflar, arxeologlar va boshqa,.) olimlar tomonidan tadqiq, qilingan. V.Bartold, A.Yakubovskiy, S.Tolstov, M.Vaxrbov, B.Karmisheva, T.Xodjayov va boshkalarning asarlarida O`zbekiston aholisining etnogenezi va etnik tarixi kabi o‘ta murakkab masalalar bo‘yicha tadqiqotlar olib borilgan. Bu izlanishlarda Turon ikki daryo oralig‘idagi xalqlarning shakllanishi, ular madaniyatining jugrofiy tarqalishi, hududlarga yoyilishi, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning barcha bosqichlariga ta'siri masalalari yozma manbalar va arxeologik yodgorliklar asosida o‘rganiladi.

Ta'kidlash joizki, Zomin kabi alohida tumanlar aholisining shakllanish tarixi etnografik jihatdan murakkab va shu paytgacha maxsus tadqiqot ob'ekti sifatida o‘rganilmagan. Bizning maqsadimiz, asosan, etnografik ma'lumotlarga tayangan holda, O’zbekistonning bir tumani - Zomin aholisining etnik tarkibi va uning shakllanish tarixini o‘rganishdan iborat.

Tarixiy adabiyotlarda o‘zbek xalqining shakllanishidagi asosiy jarayonlar Turon ikki daryo oraligidagi voxalarda kechgani isbotlangan. Aynan shu yerda ko’p asrlar mobaynida turkiy qabilalarning o’troq, va ko‘chmanchi hayoti o’zaro va boshqa aholi guruhlari bilan chambarchas aloqalari natijasida O‘rta Osiyo xalqlarining umumiy madaniyati yuzaga kelgan.

Manbalardan ma'lumki, turkiy qabilalarning Turon hududiga kirib kelishi miloddan avvalgi ikkinchi ming yillikning birinchi yarmida boshlanib, miloddan avvalgi VI asrdan jadal tus oldi.

Ko’chmanchilarning madaniy voxalarda ugrok.lashuvi ta'si-rida bu yakinlashuv turkiyzabon va forsiyzabon axrlining kushilib ketishiga kadar usib bordi. Ularning soni va siyosiy mavkeiga boglik; ravishda, ba'zan esa tabiiy-iklim sharoit-lari ta'sirida u yoki bu tumanda maxalliy axrli yoki turkiy til ustunlikka ega buldi. Ushbu jarayon, tabiiyki, shunchaki as¬similyatsiya yoki til almashinuvi emasdi, balki ikki madaniyat sintezi natijasida ikki xalk. shakllanib, ular xar birining madaniyati boshkasiga yakin bulsa-da, tulik, o’xshash, deb ham bo’lmasdi (110,162-bet).

O’zbek xalqining dastlabki uzagi IX-X asrlarda shakllanadi, lekin uning shakllanishida muxim tarixiy davr sifatida Movarounnaxrning qoraxoniylar davlati tarkibiga kirgan paytini Ko’rsatish mumkin (XI-XII asrlar). Aynan usha paytda ikki dare oraligiga kuchmanchi k,abilalarning kuchib kelishi va ularning voxalarda, tog va togoldi xududlarda OtroQlashuvi

tobora kuchayadi. Keyingi yuz yilliklarda vohalarda o'troq,lashgan kdbilalar ziroatchilikka uta boshlaydi, urug-qaabila nomlari asta-sekin goyib buladi, shuningdek, moddiy va ma'naviy madaniyatning boshka uziga xos kirralari ham unutiladi. Tog' va tog'oldi hududlarga joylashgan kabilalardan farqli o'laroq, ko'chmanchi qabilalar asrlar davomida o'zining urug'-qabila nomini va, asosan, chorvachilikdan iborat xo'jalik yuritish shaklini, shuningdek, kuchmanchilarga xos ko'plab etnik xususiyatlarni asrlar davomida saqlab k.olishdi. Bu holat, ayniqsa Dashti Qipchokning ko'chmanchi uzbek kabilalari gurux,iga xos sanaladi. Ushbu kabilalarning kuchib utishi, ma'lumki, butun XVI asr mobaynida davom etgan.

Keyingi yillarda biz tomonimizdan o'tkazilgan etnografik tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatdiki, Uzbekistonning tog va togoldi xududlaridagi ax,oli uchun muayyan krnuniyat x,am bor. Masalan, respublikaning janubiy viloyatlari uchun xos . bulgan axrlining utrok,, erta va kechki kabilalarga ajralishi va ularni kup asrlik ijtimoiy-siyosiy tarix davomida mos-lashuvi Boysun, Shax,risabzda bulgani kabi, mamlakatimizning turli joylari bulgan Forish va Nurota tumanlari uchun xdm bir xildir. Shu bilan birga, mazkur xududlardagi axrlining etnik tarkibida muayyan farklanishlar xam mavjud. Tojik axrlisi bilan jips yashovchi Gilon, Sayrob, Sintob, Uxum kabi kishloklarning borligi etnik jarayonlarning uziga xosligi-ni tadkik k,ilish imkonini beradi. Zomin tumanida ularni uzbeklar va kirgizlar misolida kuzatish mumkin, chunki bu erda yashovchi tojiklar kam sonli axrlini tashkil kiladi.

Biz tomonimizdan 1988-1989 yillarda tumanning bir kancha kishloklarida utkazilgan etnografik ekspeditsiyalar, yigilgan materiallar va muayyan darajadagi adabiy manbalar yukorida bildirilgan fikrlar asosli ekanligini kursatdi.

Voxada uchraydigan urug- kabila bulinishining yukligi «an-dijonlik», «karshilik», «kukonlik» va bokhalar kabi xududiy mansublik bilan tuldiriladi. Zomin tumani xdm bu masalada istisno emas. Masalan, Em kishlogida 40 xujalikdan iborat bir gurux, axrli uzini «xoslik» deb ataydi. Ma'lumot beruv-chilarning suzlariga k,araganda, bu odamlar XIX asrda Kukrn xoni tomonidan tayinlangan bek bilan birga BekobodningXos k,ishlogidan kuchib kelganlar.

Umuman olganda, Zomin k,ishlok,larida tojikzabon axrli va k,adimgi sartlarning katta guruxlari deyarli uchramaydi. Anikrogi, bunday guruxdar sya~',lanib kolmagan, balki kuchmanchi turkiy kabilalarning yangi ok,imlari bilan aralashib ketgan.

Zomin xududida uzbeklarning (ilk kabila) muayyan rypyxyt yashaydi - bu tarixan mugullargacha bulgan kabilalarning av-lodi bulib, ular utrok, ax,oli bilan aralashib ketmagan, balki xrzirgacha kuchmanchi va yarim-kuchmanchi xaet tarzi xamda urug-kabila an'analarini saklab kolgan. Ushbu gurux, vakillari turklar, deb ataladi Mazkur kabila va xalklarning asosiy kismi allakachon utroklashgan, urug-kabila nomla-rini yukotgan va Movarounnax,rning kadimgi

forsiyzabon xalklari bilan aralashib, ularga turk tilini singdirgan xolda uzbek xalkining asosini tashkil etgan [97, 371-374].

Ularning muayyan kismi esa (XX asr boshida ularning soni 54 603 nafarni tashkil etgan) [PO, 6-bet] kup asrlar osha biz-ning kunlargacha uz nomini saklab kolgan. Zominda bu guruxga Beshbulok, Ravot, Kurpasoyning ayrim ax,olisi mansub sana- ladi. Ular, shuningdek, Baxmal tumanida, Uratepa, Andijon viloyatining Xujaobod, Asaka tumanlarida, Kirgizistonning Jalolobod viloyati va Uzbekiston xdmda Tol<ikistonning togli tumanlarida' istikrmat kilishadi. Mazkur gurux,ga karluk,, barlos, kaltatoy, musa bozori, mugul, maxatzamon kabilar kiradi. Etnografik jixdtdan ushbu guruxlar kam urganilgan. Umrining asosiy kismini Tojikiston va Uzbekiston axdlisining turish-turmushini tadkik, kilishga bagishlagan B.Karmishevaning maxsus makrlasida ushbu ma-sala buyicha ayrim materiallar mavjud.

XX asrning birinchi choragida turklarning joylashuvi-da muayyan krnuniyat kuzatiladi - ular togoldi xududlar va togning urta kismida yashashgan. Ularning istikrmat manzil-lari yalpi tojik axrlisi yashaydigan togli tumanlar bilan urab olingan yarim xdlkani yuzaga keltirardi. Janubda afgon Badaxshonidan boshlanib, sharkiy burchakda Fargona vodiy-si bilan tugasa, garbda u Nurota tumanining Ajirim (xrzir ushbu kishlok, Forish tumani tarkibida nomi Majrum - P.M.) kishlogigacha etardi. Birok;, barcha xududlarda ular ozchilikni tashkil k,ilardi. Toglarda, xususan, Uzbekistonning janubiy viloyatlarida ular tojiklar va utrok, uzbeklar, shuningdek, boshka ilk kabilalar bilan birga yashashgan.

1917 yilda Zomin tumani tarkibiga kiruvchi Jizzak uez-dida utkazilgan ax,olini ruyxatga olish natijasida bu erda 2 100 ta, Xujand uezdida - 1 020 ta turk urugiga mansub odam-lar yashashi aniklangan [86, 22-23-bet]. Ma'lumot beruvchi-larning tasdik,lashicha, 1917 yildagi kattik, k,urgok,chilik sabab, Zomin ax,olisining bir kismi Mirzachul tumaniga kuchirilgan. U erda podshox, x,ukumati sa'y-xdrakati bilan usha vak,tda k,urik, erlarni uzlashtirish buyicha keng kulamli ishlar olib borilgan. Shu tarzda Spasskiy, Veliko-Alekse-evskiy posyolkalaridan kuchirib keltirilgan axhi paydo bulgan19.

19 Spasskiy posyolkasi - Gulistondagi sobik; «Oktyabr» kolxozi, Veliko-Alekseevskiy posyolkasi esa, Sirdaryo viloyati Sirdaryo tumanidagi Vaxt shaxri.

Kuchirib keltirilganlarning ikkinchi, ancha yirik okimi «reja asosida» bulgan. 1939 yilning noyabrida Toshkent vi-loyati Markaziy ijroiya kumitasi (MIK)da kuchirish buyicha bulim tashkil kilinadi. Utgan asrning 60-yillarigacha bu bulim u yoki bu kurinishda faoliyat yuritgan. Butun boshli kolxozlar, k,ishloklar va aloxida xujaliklar kuchirib kel-tirilgan. Kuchirish kariyb majburiy amalga oshirilib, turarjoy va maishiy xaet masalasida u erda oldindan xech kanday tayyorgarlik kurilmagan, shu bois, odamlar yillab ertula va paxsadan kutarilgan kulbalarda yashashgan.

Shunday siyosat natijasida, xrzirda Toshkent, Sirdaryo va Jizzax vi-loyatlarida deyarli butun Uzbekistondan kuchib kelgan odam-larni uchratish mumkin, ularning orasida esa tog va togoldi x,ududlarda yashaganlar salmok;li k;ismni tashkil etadi.

Kelib chik.ishi Zominga borib takaluvchilar x.ozirda Toshkent viloyatining Pskent, Okdurgon, Yangiyul tumanla-rida istikrmat k.iladi. Sirdaryo viloyatining Sayxunobod, Guliston, Okrltin tumanlarida x;am shunga uxshash yuzlab xujaliklar bor. Shuningdek, ularning aksariyati Jizzax vi¬loyatining kurii, erlar uzlashtirilgan boshk,a tumanlarida yashaydi.

Ular, Uzbekistonning janubida yashovchilardan farkli ularok,, yagona k,abila x,isoblanadi va A.Maksheev tadkikrtida urug bulinishisiz kursatiladi. Shu bilan bir-ga, ularda k,uyidagi tarmok,lar borligini tasdiklovchi ma'-lumotlar olingan: chervoy (uz navbatida - obtuvra, ovlupka, urozvoy), chuvillok; (uljaki), maxattari (lolaki, kurra, ul-jaki).

Ilk kabila vakillaridan Zominda karlukdar x,am bor (Em kishlogida bir necha unlab xujalik topiladi). Ular x,ak,ida 983 yilda noma'lum muallif tomonidan yozilgan geografiya buyicha «Xudud ul-olam» («Olamning chegaralari») asarida x.am suz yuritiladi. Shunday k.ilib, XIX asr oxiri - XX asr boshida Zomin tuma-nida oz sonli sartlar, tojiklar va uziga xos laxdasi (adabi-yotlarda ular yi-lovchi, deb ataladi) va xujalik yuritishning aloxdtsa xususiyatlari - kuychilik ustunlik kiluvchi chorvachi-likni sakdab kolgan k,adimgi turk kabilalari vakillari yasha-gan. An'anaviy uziga xos xususiyatlar ularning moddiy va ma'-naviy madaniyatida xam sakdanib krlgan.

Zomin axrlisining ikkinchi katta kismini kelib chikishi Dashti K^pchokda borib takaluvchi kechki kabilalar tashkil kalgan. Ularning orasida kup sonli bulgan yuzlar urugining ge-nealogiyasi ilk marta A.Grebenkin tomonidan tavsiflangan [160, 93-bet], shuningdek, bu A.Maksheev ishida xam keltirilgan [127,12, 39-bet]. Mazkur masala buyicha yanada batafsil tad]hk,ot X.Doniyorov tomonidan amalga oshirilgan [81,83-86-bet]. Tanikdi etnograf V.Radlov uzining «O’rta Osiyoning utrok, turkiy Qabilalari haqida» asarida general A.Maksheev asariga tayangan holda Zomin yuzlarining batafsil sharhini keltiradi.

Maksheev bo’yicha yuz qabilasi tarkibini keltirib o’tamiz:	
I. Parcha yuz	2. Tig’iriq
1. boymok.li	a) Besh kun
2. Biran sadok	b) Quri kozon
3. Olmachi	v) Boki maschoyi
4. Mirza uch tamgali	3. Hoji xitoy
5. Sirgali yuz	a) Chirqirovuk.

6.Uyuvli	b)Mugul
7. K,orak,alpok.	v) Olma suvon
8. Puchug oy	4. Turkman
9. Oq, kigiz	5. Jaloyir
10. Kuyonkulokli	
11. Bolg'ali To'rt tamg'ali	
12. Eshkuli	
13. To'qboy	
III. Solin	
1 Shodmon tupi	
2. Nauferash	
II. Xitoy yuz	
a) Nebo'sa	
b) Sartyuz	
v) Qo'raqursok.	
IV. Uyas	
1.Oqchakmon	
2. Norin	
3. Chunkan	
4. Sirbo'yinlik	
VII. Besh yuz	
1.Burjigen	
2. Qo'ng'irboy	
3. Sakkiz sari	
4. Nayman	
Qu'sh tamg'ali	
7. Ochamayli	
I. Manrit	
7. Beklar tupi	

Yuzlar XIX asr oxiri - XX asr boshida eng yirik o'zbek qabilalaridan biri bo'lib, ularning soni 58 895 nafar atro-||)ida Pul gai. Ular, asosan, ikki mintaqada tark,algan: birinchi

gu|)ux,manPala|)daXisch)ryuzlari,debnomlanib,SurxonvaXisor iodiylarida, ikkinchi k,ismi - Uratepa yuzlari - garbda Pan-jikent tumanidagi Zarafshon daryosi kirgok,laridan boshlab, sharkda Sirdaryo k,irgok,larigacha tark,algan (Bekobod vaXujand tumanlari, jumladan Uratepa, Sirdaryo va Jizzax viloyati). Bu guruxlarning kdvmdoshligi shubx,a tugdirmaydi, ularning shajarasi asosan ustma-ust tushadi. X,isor va Uratepa yuzlari-ning yak,inligi x,ar ikkala joyda x,am xhimlar (x,ukmdorlar) bir sulolaga mansub bulgani bilan tasdiklanadi: 1749 yil-da Uratepa xrkimi bulgan yuz kdbilasiga mansub Fozilbiy Xisordagi x,ukmron yuzlar sulolasining asoschisi Kulikbiy-ningevarasi edi.

Zomin-Jizzax yuli buylab joylashgan kuplab kishlok;lar k,adim tarixga ega ekanligi shubx.asiz. Zomin xdkida X asrdayok; Ibn Xavk,al va Makdisiy asarida yozilgan bulsa, Peshagor k,ishlogi Boburnomada kup marta tilga olinadi [143, 56-57]. Boshk,a tarixiy manba bulgan Xofiz Tanish Buxoriyning «Sha-rafnomai shox^y» asarida Em, Achchi, Duoba k,ishlok,larida va Zomin kdl'asining uzida sodir bulgan vokealar xakida ukish mumkin [211-, 12-, 35-, 4S-, 219-, 2S2-, 304, 362-betlar]. XIX asrda ushbu kishloklar axrlisining salmokli kismini yuz-par, k,irkdar, kipchokdar va uzbeklarning boshka urug-kdbila guruxlari tashkil kilardi.

Etnografik tadkikrtlar paytida biz kuplab kishlok,-larda yuz kabilasining turli mayda uruglari vakillarini uchratdik. Uvali kishlogi va uning atrofida, bizga ma'lu-mot beruvchilar fikriga kura, yuzlarning betshuvi, kurgozon, yomontigirik,, tigirik,, uvaliboshi, mugul, chirkirovuk,, xujaybachcha, sartyuzi, xonxuja, nebusa kabi uruglari yashay-di. Ularning ayrimlari: xujaybachcha, sartyuzi kushni Bax-mal tumanida xam bor.

Yuzlarning yirik tarmotslaridan biri parchayuz xisob-lanadi. Bizdagi ma'lumotlarga kura, unga kiruvchi boymok,li urug rypyxji yana bir k,ancha mayda tarmoklar (tuplar)ga bulinadi: Toshmurod tupi, kusa, shankay, ayik,, mulla, kamar, mertan, chimboy.

Boymoklining ikkinchi tarmogi xdm bor: ok,ar boymok,li. Parchayuzlarning keyingi urush uchtamgali -- olmachi, ular xozirgi Bekobod tumanida yashashadi. Nisbatan uncha katta bulmagan yuz kdbilasining bunday tark,ok, joylashuviga utgan asrning40-50-yillarida ax,olini majburan kuchirish siyosati sabab bulgan.

Mirza urush vakillari xam olmachi urush yashaydigan k,ishloklarda uchraydi.

A.Grebenkin tilga olib utgan Sirgali urugi bugungi kun-da Sayxunobodning Sirgali k,ishlogida, Bekobod tumanidagi kishloklarda yashashini aytish mumkin.

Shuningdek, biz parchayuzlarning yana uch tarmogini kayd k,ildik: korasiyrok,, tulak, k,alaykon sovli (kalaykon mayda). Darvok,e, ular A.Maksheev va V.Radlov asarlarida mutlakr tilga olinmagan. V. V. Radlov I. Parcha yuz

1) uch tamgali

a) boymok,li
b) burun sadok,
v) Olmachi
g) mirza d)sirgali e) uyuvli
2) krratsalpok;
3) puchugoy
4) turt tamgali
a) ok kigiz
b) kuyonkulokli v)bolgali
g) eshkuli
d) tukboy
P. Xitoy yuz 1) xonxuja xitoychi
a) nebusa
b) sartyuzi
v) korakursok
keltirgan yuzlarni
2) tigirik
a) besh kuy
b) kuri kozon
v) baki meshey
3) koji xitoychi
a) chirkirovuk
b) mugul
v) olma suvon
4) turkman
5) jaloyir
III. Solin
1) shodmontupi
2) nov furush
3) togay tupi 4)kavrak

5)davlat
6) kirk sadok
IV. uyas
1) okchakmon
2) norin 3)chunkan
4) sirbuyinli
sanabutamiz: II. Kdrapchi
1) byurjegen
2) kungirgay 3)sakkiz sari
4) nayman
5) kukoni
6) kushtamgali
7) ochamayli
8) mangit
9) kenagas
VL Nayman erganakli chiljuvut
VII. Besh yuz
VIII. Sulotsli 1)kultepalik
2) beshkal
3) gafur
4) chirkirovuk
5) mirza
6) arik
7) beklar tupi

Parchayuzlarning keyingi tarmogi - k,uyonk,ulok,li. Avval-lari ularning barchasi Zomindagi shu nomli kishlovda yasha-gan. Kuchirish davridan sung ularni Tojikistonning Beko-bod va Uratepa tumanlarida, Sirdaryo viloyatida uchratish mumkin.

Karapchi yuzlar anchayin kam sonli urug sanaladi. A.Maksheev uz asarida karapchining 10 ta mayda urugini kelti-radi. Bizning ma'lumotlarga kura, ular jami oltita: k,uk;oni, iskandar, beshkal, oy tamgali, kuk tamgali, kuchchi.

Aytish joizki, kuchib utishdan sung uruglarning x,ayot tarzi va an'anaviy xujaligi uzok yillar uzgarishsiz kolgan. Rivoyat kilishlaricha, parchayuz va uyuvli uruglarining asoschilari aka-uka bulishgan. Parchayuz gurux^ni 5 ota (mir-za, tuylak, kalayxon, beshkuy, axat), uyuvli gurux^ni - 6 ota (okdigiz, shakar, k,orak,alpok,, alyor, kurbontoy, puchugoy-uyuvli) deb atashgan.Xdr bir urugning nomi muayyan ma'noga ega:

1. Ok, kigiz - uyuvlining tungich ugli, an'anaga kura, ok, ki-gizdan utov urnatgan, u buyicha bu urug tarmogini okkigiz, deb atashgan.

2. Shakar - ikkinchi ugil, u tili chuchuk bulgan, shuning uchun gapirishi kulokda yokimli eshitilgan va shu bois bu tarmok, sha¬kar, deb atalgan.

3. Krrakdlpok, - uchinchi ugil, bolaligida uni otasi juda yaxshi kurgan, u bilan uynagan. Ba'zan chalk,ancha yotib, bolasini oyogida kutarib k,ushik,lar aytgan:

K,ora salpots, korni yalpo»^, Tuya tupgan, bovri kukan.

K,orak,alpok,larning bir kismi ogir yillarda Fargona vo-diysiga kuchib utgan.

4. Alyor - turtinchi ugil, u tugilganligi x,ak,ida xabar otasi dustlari bilan maishat k,ilib, buza ichib utirgan paytda etib borgan. Shunda ugil sharafiga kuyidagi ikkilik tuk,ilgan:

Alyor, alol bulsin, davlat yor bulsin.

5. Kurbontoy - beshinchi ugil, k,urbon bayrami kuni tugilgan va otasi k,urbonlik,k,a k,uy urniga toy suygan. Shundan sung, bu ugilni Kurbontoy deb atashgan.

6. Puchugoy uyuvli - uyuvlining kenja, oltinchi ugli, uning ikkinchi xotinidan tugilgan, u max,alliy bekning utirib k,olgan klzi bulgan (puchuk, - kurnoso`). Natijada uyuvlining oxirgi tarmogi uz nomini ugil buyicha emas, balki onasining lakdbi buyicha olgan - Puchugoy uyuvli.

Bugungi kunda uyuvli urugi vakillari Sirdaryo viloyati-ning Guliston tumanida, Toshkent viloyatining Bekobod tu-manida, Xujand va Uratepa urtasidagi Naugandi kishlogida yashaydi. .

Zomin tumanining garbiy kismida boshka urug vakillari bor - kirk,lar. XIX asr oxiri - XX asr boshlarida kirklarning soni 17 332 nafarni tashkil kilardi Zominning kuplab kishlokdari va Jizzax atroflarida kirkdar, yuzlar va boshka urug-kabila guruxlari bilan ara-lash xolda tarkrk, yashaydi. Etnografik ekspeditsiyalar vaktida Peshagordan sharvda katta yuzlar, garbda kirkdar yashashi ma'-lum buldi. Peshagordan tashkari kirkdar Kdngli, Shurcha, Xatab va boshk,a k,ishloklarda xam yashaydi.

Zomin tumanida, shuningdek k,ipchok;larning kam sonli vakillari xam istik,omat k;iladi (bizdagi ma'lumotlarga kura, ularni Em kishlogida uchratish mumkin). XX asr boshida Turkistonda kipchokdar soni 127 000 ming nafar atrofida bulib, son m<ix,atidan ular turkiy k,avmlar orasida uchin-chi xisoblangan. Movarounnax,r uchun ular kechki kabila xisoblansa-da,

tarixiy manbalarda k,ipchoklar xak,ida XI asrlardayok, tilga olingan. Usha manbalarga asosan, ular Urta Osiyodagi musulmon xonliklari chegaralarida yashagan [3, 104].

Uzbekistan xalk;larining etnik tuzilmasida kirrizlar xam muxim urin tutadi. Utgan asrning boshida ularning soni 8 800 nafar bulgan. Zomin tumani statistika boiharmasi ma'lu-motlariga kura, 1987 yil yanvarda tumandagi kirgizlar soni 4 286 nafar bulgan. Son jixatidan ular uzbeklardan keyin ikkinchi urinda turib, axolining 5 foizga yak,inini tashkil k,ilgan.

Umuman olganda, muxtasar urganishlardan sung Zomin tu¬mani axolisining urug-k,abila tuzilishini tadk,ik, k,ilish, ayni paytda boshlangich bosk,ichda turganini e'tirof kilish mumkin. K,isk,a muddatli etnografik ekspeditsiyalar ja-rayonida biz tomonimizdan turkiylar, yuzlar, kirklar va boshka k;abilalar yashovchi k,ishlok,larning nisbatan uncha katta bulmagan mivdori urganildi. Shu bilan birga, axolining etnogenezi, etnik tarixi, xujaligi va moddiy madaniyatini urganish buyicha boshlagan ishimizni kelgusi tadk,ikotlarimizda davom ettiramiz. Binobarin, mazkur ishimizda mavjud adabiy va statistik manbalar bilan dala etnografik materiallarini uzaro umumlashtirish asosi-da, 1G`zbekistonning eng kddimiy tumanlaridan biri Zomin ax,olisining tuzilishi buyicha tadk,ik,otlarimizning dast-labki natijalarini ilmiy jamoatchilik e'tiboriga xavola qildik.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ҳайдаров Ҳ., Усмонов Қ., Жиззах тарихи. Т.: 2007. –Б. 33-34.
2. Костенко Л.Ф. Путешествие в Бухару русской миссии в 1870 г. // Спб.,1871. – С. 16-17.
3. Хорошихин А.П. Сборник статей касающихся Туркестанского края // Спб., 1876. – С. 66-68.
4. Караваев В.Ф. Голодная степ в ее прошлом и настаящем. Петербург: 1914., Кастанье И.А. Древности Ура-Тюбе и Шахристана //ПТКЛА. Год двенадцатый. Т.: 1915. – С.44., Скварский П.С. Несколько слов о древностиях Шахристана // ПТКЛА.Т.: 1896. – С. 44.
5. Массон М.Е. Проблема изучения цистеры-сардоба. // Материалы Узкомстариса. – Т.: 1935. № 8.
6. Аминджанова М. Археологическая разведка в Зааминском районе (Материалы к археологической карте Узбекистана). //ИМКУ, Т.: 1969. №8. –С. 137-142.
7. НемцеваН.Б., Дресвянская Г.Я. Памятники Заамина и его округи (к археологической карте северной Усрушаны) // ИМКУ. 1986. Вып.20 - С.221-229.
8. Ртвеладзе Э.В., Исхаков М.Х., Маликов О,С. Исследования в Сурхандарьинской и Джизакской областях // АО- 1978 .-С.536-537., Исхаков М.Х. Отчет о

рекогносцировочных исследованиях в горных полосеЗааминского района Джизакской области в июле-августе 1977г.// А рхив Общ.охр. пам. Истории и культуры Узбекистана. Ташкент, 1977.

9. Пардаев М.Ҳ. Отчёт об археологическом изучении памятников историии материальной культура в зоне орошения и освоения земель Кизилинского массива... –Л. 5.

10. Грицина А. А. Северная Уструшана в середине I тысечилетия до н.э. начало XIII вв. н.э. (арх.-топ. исс.) // Автореф. дис….канд. ист. наук. – Самарканд: 1990., Грицина А.А. Археологические памятники Сырдарьинской области. – Ташкент: Фан, 1992., Грицина А.А. Уструшанские были. – Ташкент: Издательство народного наследия им. А. Кадыри, 2000.

11. Алимова, С. Г. (2016). Инновационная международная логистика, ее влияние на развитие национальной экономики. Интернаука, (3-3), 17-18.

12. Gaziyevna, A. S., & Sevinch, E. (2025). The problems of environment and green economy. Western European Journal of Linguistics and Education, 3(04), 46-49.